

EFEKTYWNOŚĆ PRODUKCJI GOSPODARSTW INDYWIDUALNYCH ZRZESZONYCH W SADOWNICZEJ GRUPIE PRODUCENCKIEJ

Anna Szelań-Sikora

Instytut Inżynierii Rolniczej i Informatyki, Uniwersytet Rolniczy w Krakowie

Streszczenie. Badaniami objęto 10 gospodarstw rolnych zrzeszonych w sadowniczej grupie producenckiej. Średnia powierzchnia użytków rolnych w badanych obiektach wyniosła 7,71 ha. Za cel pracy przyjęto określenie efektywności gospodarowania, w oparciu o wskaźnik nadwyżki bezpośredniej oraz produkcji końcowej brutto. Uzyskane wyniki wykazały, iż średnio na 1 ha UR wartość uzyskanej nadwyżki bezpośredniej w każdym z badanych gospodarstw przekroczyła 10 tys.zł. W przeliczeniu na jedną roboczogodzinę przypadało średnio 0,03 tys.zł produkcji końcowej brutto. Wyposażenie parku maszynowego było zgodne z kierunkiem prowadzonej produkcji rolniczej.

Słowa kluczowe: grupa producencka, gospodarstwo rolne, nadwyżka bezpośrednia, produkcja końcowa brutto, produkcja sadownicza

Wstęp

Zmiany ustrojowe na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych przyniosły także zmiany w rolnictwie i jego otoczeniu. Rozpadł się system produkcyjno-usługowej obsługi rolnictwa zbudowany przez państwo do którego rolnicy w dużym stopniu utracili zaufanie. Rolnicy działający w pojedynkę niejednokrotnie przegrywają ze znacznie silniejszym otoczeniem handlowo-produkcyjnym. Aby sprostać wyzwaniom współczesnych czasów i móc realizować własne zamierzenia, trzeba poszukiwać sojuszników. Pojawiają się więc coraz częściej inicjatywy odbudowy osłabionych odejściem rolników od spółdzielni, tworzenia nowych struktur gospodarczych w oparciu o prawo spółdzielcze, kodeks handlowy bądź prawo o stowarzyszeniach. Grupy producentów rolnych jest to działanie mające na celu wsparcie grupowych producentów rolnych, tak aby poprzez silniejszą pozycję wobec odbiorców ich produktów mogli przejąć część marży handlowej, a tym samym zwiększyć swoje dochody. Zorganizowanie producentów rolnych ma również formalne znaczenie, ponieważ część instrumentów interwencji rynkowej w ramach WPR oparta jest na grupach producenckich [Szumski 2007]. W dniu 31 grudnia 2007 roku funkcjonowały w Polsce 252 grupy producentów rolnych zrzeszające niecałe 6 tysięcy producentów rolnych, nie licząc około 13 tysięcy producentów tytoniu, których zorganizowanie się było wymuszone ustawodawstwem Unii Europejskiej. Jeżeli przyjmiemy, że w Polsce mamy około 600 000 gospodarstw sprzedających na rynek, to okazuje się, że tylko 1% rolników jest członkami grup, a dodając producentów tytoniu, można stwierdzić, że stanowi to około

3,5% producentów rolnych sprzedających w sposób zorganizowany [Krajowa Rada Spółdzielcza 2008]. Wspólne działanie indywidualnych gospodarstw rolnych pozwala im wzmocnić swoją pozycję na rynku, poprawić ekonomiczną efektywność gospodarowania oraz dostosować produkcję do wymagań odbiorców. Warunkiem jednak oprócz skali i ciągłości dostarczania na rynek swoich produktów jest odpowiednia ich jakość. To mogą zabezpieczyć tylko odpowiednie technologie uzbrojone w nowoczesne i wydajne maszyny i urządzenia. Modernizację potencjalnie rozwojowych gospodarstw rolniczych przeprowadza się doskonaląc dotychczasowe technologie produkcji roślinnej i zwierzęcej. Nośnikiem takiego postępu technologicznego są nowsze zestawy maszyn oraz nowe lub zmodernizowane budynki i budowle. Niekorzystna struktura agrarna polskich gospodarstw (szczególnie w Polsce Południowej) przekłada się nie tylko na ich niską konkurencyjność, ale determinuje również ich efektywność gospodarowania, przez zbyt wolno postępujący proces modernizacji zaplecza technicznego. Konsekwencją tego procesu jest ciągle niska wydajność pracy oraz wysokie koszty produkcji. Rolnicy działający w pojedynkę, przy znacznie silniejszym otoczeniu handlowo-produkcyjnym, nie są w stanie zadbać o korzystne warunki sprzedaży swoich produktów. Ze skromnych polskich doświadczeń w funkcjonowaniu grup producenckich oraz doświadczeń krajów zachodniej Europy wynika, że grupa producencka przejmuje od swoich członków wiele prac i zadań w zakresie organizacji zaopatrzenia i zbytu, w celu zwiększenia efektywności produkcji. Przedsiębiorstwa, dążąc do zwiększania swojej konkurencyjności, muszą w coraz większym stopniu koncentrować się na poszukiwaniu efektywnych sposobów zarządzania swoimi zasobami i zdolnościami intelektualnymi [Zmija, Domagalska-Gębys 2005].

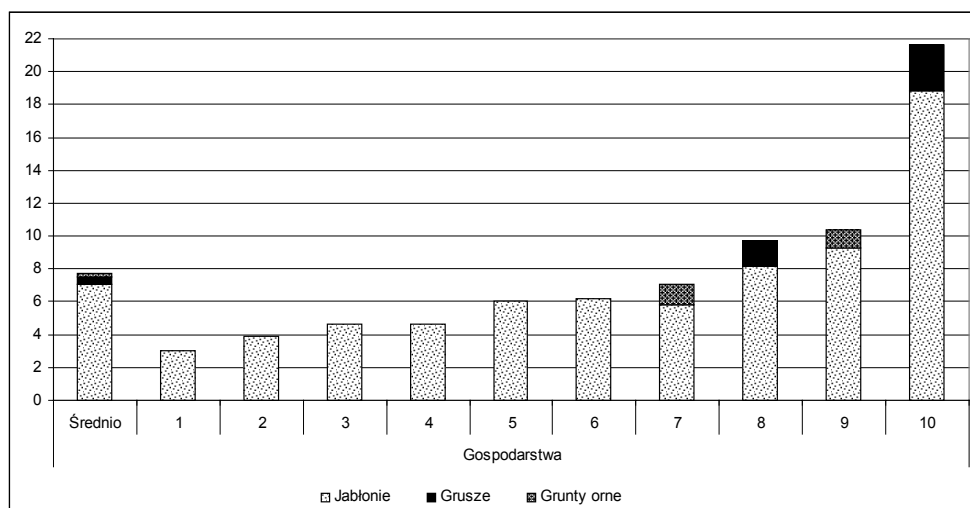
Za cel pracy przyjęto określenie efektywności gospodarowania, w oparciu o wskaźnik nadwyżki bezpośredniej oraz produkcji końcowej brutto, w 10 gospodarstwach zrzeszonych w sadowniczej grupie producenckiej. Dokonując bilansu nadwyżki bezpośredniej przeprowadzono analizę poniesionych nakładów bezpośrednich oraz uwzględniono gwarantowane subwencje unijne w postaci dopłat bezpośrednich. Odnosząc wartość produkcji końcowej (która z definicji swym zakresem obejmuje m.in. wartość produkcji towarowej, poniesionych nakładów oraz obrót wewnętrzny) do poniesionych nakładów pracy określono wartość jednej roboczogodziny w odniesieniu do efektu końcowego produkcji. Zestawienie wartości końcowej brutto z wartości odtworzeniową parku maszynowego brutto miało na celu zobrazowanie jak część produkcji końcowej brutto będącej wskaźnikiem odzwierciedlającym efektywność gospodarowania przypada na jednostkę kapitału zainwestowanego w park maszynowy. Źródłowe dane zostały zebrane metodą wywiadu kierowanego. Obejmował on wszystkie zaszczości produkcyjne gospodarstw działających w obrębie badanej grupy. Obliczeń poszczególnych wskaźników dokonano zgodnie z metodyką stosowaną w Instytucie Inżynierii Rolniczej i Informatyki UR w Krakowie.

Wyniki badań

Łącznie w grupie zrzeszonych jest 10 gospodarstw indywidualnych, ośmioma z ich zarządzają mężczyźni pozostałymi dwoma kobiety. Średni wiek respondentów, w chwili przeprowadzania badań wyniósł 45,5 roku. Wśród rolników dominowały osoby z wykształceniem średnim - 60%, natomiast 30% posiadało wykształcenie zawodowe. Tylko

jedna osoba posiada wykształcenie wyższe. Wyuczony zawód rolnika deklarowało czterech respondentów. W strukturze kwalifikacji zawodowych 60% stanowili rolnicy, którzy ukończyli kurs kwalifikacyjny. Jeden rolnik zadeklarował ukończenie zasadniczej szkoły rolniczej, natomiast 3 respondentów jest absolwentami technikum rolniczego. Żaden z badanych nie ukończył studiów rolniczych. Jako główne źródło utrzymania w badanych gospodarstwach rolnicy podawali dochody uzyskiwane z produkcji rolniczej. Tylko 1 osoba wskazała stałą pracę zarobkową jako główne źródło dochodów. Według respondentów czas, który muszą poświęcić na produkcje sadowniczą uniemożliwia im podjęcie innej pracy zarobkowej.

Zamieszczona na rysunku 1 powierzchnia badanych gospodarstw uwzględnia strukturę użytkowania posiadanych przez rolników zasobów ziemi. Średnia powierzchnia użytków rolnych wyniosła 7,71 ha, tym samym była niemal dwukrotnie większa od średniej w województwie małopolskim (3,83 ha) [www.arimr.gov.pl] gdzie lokalizowana jest badana grupa producencka. W strukturze użytkowania dominowały obsadzenia jabłoni.

Źródło: badania własne

Rys. 1. Powierzchnia badanych gospodarstw
Fig. 1. Examined farms area

Zamieszczone w tabeli 1 dane, odnośnie wyposażenia parku maszynowego w badanych gospodarstwach dowodzą, iż na wyposażeniu tych obiektów znajdowały się maszyny przeznaczone głównie do uprawy sadowniczej (tj. zgodny z kierunkiem produkcji). Poziom ilościowego wyposażenia parku maszynowego należy uznać za zadawalający, liczba posiadanych poszczególnych maszyn mogła gwarantować terminowe wykonywanie zabiegów agrotechnicznych.

Tabela 1. Wyposażenie gospodarstw w park maszynowy [szt.·gosp.⁻¹]
 Table 1. Provision of farms with stock of machines [pcs·farm⁻¹]

Lp.	Wyszczególnienie	Gospodarstwo numer										
		Średnio	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Ciągniki rolnicze	1,70	1,00	2,00	1,00	2,00	1,00	2,00	1,00	2,00	2,00	3,00
	w klasa 6 kN	0,70	-	1,00	-	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	-	1,00
	tym: klasa 9 kN	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	-	1,00	-	1,00	2,00	2,00
2	Samochody dostawcze	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
3	Wózki widłowe	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
4	Przyczepy i lawety	1,10	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	2,00
5	Pługi	0,70	-	1,00	-	1,00	1,00	1,00	1,00	-	1,00	1,00
6	Kultywatory	0,30	-	1,00	-	-	1,00	1,00	-	-	-	-
7	Brony	0,70	-	1,00	-	1,00	1,00	1,00	1,00	-	1,00	1,00
8	Gleboğrafarki	0,10	-	-	-	-	-	-	-	-	1,00	-
9	Rozsiewacze nawozów	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
10	Opryskiwacze	2,10	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00	3,00
	w tym: polowe	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
	sadownicze	1,10	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	2,00
11	Kosiarki	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
12	Podnośniki widłowe	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00

Źródło: badania własne

W przypadku opryskiwaczy w każdym z badanych gospodarstwa odnotowano co najmniej dwie sztuki. Rolnicy w trakcie wywiadu kierowanego podkreślali, iż zabieg chemicznej ochrony roślin w odniesieniu do uprawy sadowniczej jest jednym z kluczowych zabiegów o największej częstości wykonywania w ciągu jednego roku produkcyjnego.

Wartość produkcji końcowej roślinnej brutto (tabela 2) uzyskana w badanych gospodarstwach była zróżnicowana mieściła się w przedziale od 17,60 do 22,03 tys. zł·ha⁻¹ UR. W gospodarstwach gdzie w obok jabłoni występowały również grusze średnia wartość produkcji z tych owoców wyniosła aż 36,52 tys. zł·ha⁻¹UR. Najniższą wartość produkcji odnotowano w gospodarstwach, które w strukturze użytkowania utrzymywały grunty orne przygotowywane pod nowe nasadzenia, wartość produkcji końcowej brutto dla nich nie przekroczyła 16,50 tys. zł·ha⁻¹UR. Nakłady bezpośrednie ponoszone w produkcji roślinnej mogą pochodzić zarówno z zakupu jak i w drodze obrotu wewnętrznego bezpośrednio z gospodarstwa. W przypadku gospodarstw objętych badaniami wspomniane nakłady pochodziły wyłącznie z zakupu i wynosiły średnio 5,57 tys. zł·ha⁻¹UR. W strukturze nakładów dominowały koszty poniesione na zakup środków ochrony, średnio wyniosły 2,78 tys. zł·ha⁻¹UR. Wśród badanych obiektów odnotowano dużą rozpiętość nakładów związanych z chemiczną ochroną roślin. Dla przykładu w gospodarstwie trzecim te nakłady były wyższe aż o 1,51 tys. zł·ha⁻¹ UR w porównaniu do gospodarstwa dziewiątego, gdzie środki ochrony były na poziomie 2,25 tys. zł·ha⁻¹ UR. Wyszczególnione nakłady w postaci nawozów dolistnych średnio osiągały poziom 1,75 tys. zł·ha⁻¹ UR i wzrastały wraz ze wzrostem powierzchni gospodarstw. Nawozy mineralne w strukturze łącznych nakładów bezpośrednich stanowiły średnio tylko 10%. W przyjętym okresie badań tylko jedno gospodarstwo zakupiło nowe sadzonki.

Efektywność produkcji gospodarstw...

Tabela 2. Bilans nadwyżki bezpośredniej [tys. zł·ha⁻¹ UR]

Table 2. Direct surplus balance [thousand PLN·ha⁻¹ AL]

Lp.	Wyszczególnienie	Gospodarstwa										
		Średnio	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Produkcja końcowa roślinna brutto												
1	Sady	19,42	19,20	18,17	19,20	17,41	18,40	20,46	17,60	22,03	18,40	19,90
	w: jabłonie	18,38	19,20	18,17	19,20	17,41	18,40	20,46	17,60	19,20	18,40	17,51
	tym: grusze	36,52	-	-	-	-	-	-	-	-	37,50	-
Nakłady bezpośrednie poniesione w produkcji roślinnej												
2	Zakupione	5,57	5,71	5,62	5,90	5,58	5,53	5,35	4,56	5,80	6,06	5,52
	w: sadzonki	0,21	-	-	-	-	-	-	-	-	1,54	-
	w: nawozy mineralne	0,59	1,04	0,47	0,68	0,79	0,54	0,46	0,77	0,67	0,40	0,53
	w: nawozy dolistne	1,75	1,17	1,79	1,09	1,63	1,42	2,19	1,13	2,06	1,63	2,08
	w: środki ochrony roślin	2,78	3,23	3,10	3,76	2,88	3,27	2,45	2,44	2,87	2,25	2,72
	w: pozostałe	0,23	0,27	0,26	0,37	0,28	0,30	0,24	0,21	0,21	0,24	0,19
Nadwyżka bezpośrednia												
3	Wartość nadwyżki bezpośredniej	13,16	12,99	13,07	13,80	12,32	13,38	15,63	10,41	15,66	10,20	14,16
	w: dopłaty bezpośrednie	0,49	0,50	0,51	0,50	0,50	0,50	0,52	0,50	0,46	0,48	0,46

Źródło: badania własne

Sadownicy z którymi przeprowadzono wywiad kierowany deklarowali, iż uzyskaną pomoc finansową w postaci dopłat bezpośrednich przeznaczają głównie na wyszczególnione nakłady bezpośrednie. Rolnicy, nie kryli jednak niezadowolenia, co do wysokości uzyskiwanych dopłat, tylko bowiem w niewielkim stopniu były one w stanie zrekompensować ponoszone nakłady bezpośrednie (tab. 2).

Przeprowadzony bilans nadwyżki bezpośredniej (tab. 2) uwzględnił uzyskane dopłaty bezpośrednie z którymi w badanych gospodarstwach wartość nadwyżki w odniesieniu do powierzchni UR wyniosła średnio 13,75 tys. zł·ha⁻¹ UR. W gospodarstwie ósmym o powierzchni 9,70 ha efektywność jednego hektara wyrażona wskaźnikiem nadwyżki bezpośredniej była najwyższa i wyniosła 15,62 tys. zł·ha⁻¹ UR. Najniższą jednostkową wartość nadwyżki bezpośredniej uzyskały dwa gospodarstwa posiadające grunty orne na, docelowo przeznaczone na nasadzenia, tymczasowo nie użytkowane, w tych obiektach nie nadwyżka bezpośrednia przekroczyła 11 tys. zł·ha⁻¹ UR.

Efektywna produkcja rolnicza nierozzerwalnie związana jest z ponoszeniem nakładów pracy oraz inwestycjami w zaplecze techniczne wykorzystywanym przy jej realizacji. Występująca produkcja sadownicza w badanych gospodarstwach cechuje się relatywnie wysokimi nakładami pracy, średnio 4988 [rbh·gosp.⁻¹], odnosząc do tych nakładów wartość uzyskanej produkcji końcowej brutto, na jedną roboczogodzinę (rbh) przypadło średnio 0,03 tys. zł (tab. 3). Odnotowany brak zróżnicowania w grupie badanych obiektów może sugerować występowanie współzależności pomiędzy poziomem uzyskanej produkcji końcowej brutto a poziomem poniesionych nakładów pracy.

Tabela 3. Wartość produkcji końcowej a nakłady pracy oraz wartość nadwyżki bezpośredniej
 Table 3. End production value versus amount of labour and direct surplus value

Lp.	Gospodarstwa										
	Średnio	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Produkcja końcowa brutto [tys.zł·gosp. ⁻¹]										
	145,10	57,60	70,88	88,32	80,08	110,40	126,88	102,08	213,69	171,12	429,92
2	Nakłady pracy [rbh·gosp. ⁻¹]										
	4 988,0	1 790,0	2 210,0	3 240,0	3 445,0	4 670,0	3 720,0	4 965,0	5 200,0	6 290,0	14 350,0
3	Wartość odtworzeniowa parku maszynowego brutto [tys.zł·gosp. ⁻¹]										
	146,42	130,34	146,48	144,72	179,34	77,63	126,72	93,06	159,24	186,41	220,21
4	Produkcja końcowa brutto/Nakłady pracy [tys.zł·rbh ⁻¹]										
	0,03	0,03	0,03	0,03	0,02	0,02	0,03	0,02	0,04	0,03	0,03
5	Produkcja końcowa brutto/Wartość odtworzeniowa parku maszynowego brutto [tys.zł·tys.zł ⁻¹]										
	0,99	0,44	0,48	0,61	0,44	1,42	1,00	1,09	1,34	0,91	1,95

Źródło: badania własne

Obliczona wartość odtworzeniowa parku maszynowego dla poszczególnego gospodarstwa jako wartość nowych maszyn obrazuje poziom kapitału zainwestowanego w zaplecze techniczne. Przeprowadzona analiza uzyskanych wyników wykazała, że na 1 tys.zł wartości odtworzeniowej parku maszynowego przypada 0,99 tys.zł produkcji końcowej brutto.

Podsumowanie

Dobór parku maszynowego w badanych gospodarstwach był bezpośrednio związany z sadowniczym kierunkiem prowadzonej produkcji. Ilościowe wyposażenie zaplecza technicznego przełożyło się na wartość odtworzeniową brutto posiadanego parku maszynowego, która tylko w zaledwie dwóch gospodarstwach była poniżej 100 tys.zł ·gosp.⁻¹.

Uzyskane wyniki wykazały, iż średnio na 1 ha UR wartość uzyskanej nadwyżki bezpośredniej w każdym z badanych gospodarstw przekroczyła 10 tys.zł. Istotną rolę w łącznym bilansie odegrała produkcja gruszek, która w porównaniu do jabłoni generowała wyższe przychody. Głównym determinantem wysokości ponoszonych nakładów w uprawie sadowniczej okazały się nakłady finansowe poniesione na zakup środków ochrony roślin. Średnio stanowiły ponad 50% łącznej wartości nakładów. Efektywność prowadzonej produkcji zobrazowana relacją wartości produkcji końcowej brutto a ponoszonych nakładów pracy wykazała, iż czasochłonna produkcja sadownicza może być opłacalna, tym samym generować dochody pozwalające utrzymanie rodziny oraz modernizację gospodarstwa rolnego.

Bibliografia

- Szumski S. 2007. Wspólna polityka rolna Unii Europejskiej 2007. Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne Sp.z o.o. Warszawa. ISBN 83-60501-21-4.
- Żmija J., Domagalska-Grędyś M. 2005. Model zarządzania wiedzą na przykładzie grup producentów owoców. Zarządzanie wiedzą w Agrobiznesie w warunkach polskiego członkostwa w Unii Europejskiej. Prace Naukowe nr 3. Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego. Warszawa. s. 456-465.
- Krajowa Rada Spółdzielcza 2008. Perspektywy rozwoju grup producentów rolnych do roku 2013. Materiał konferencyjny opracowany w ramach projektu PROW 2007-2013 Promocja tworzenia Grup Producentów Rolnych II. Miedzeszyn – Warszawa. s. 4-5
- Średnia powierzchnia gospodarstwa (on-line) 2010. [Dostęp: 06.06.2010]. Dostępny w Internecie: <http://www.arimr.gov.pl/dla-beneficjenta/srednia-powierzchnia-gospodarstwa.html>

PRODUCTION EFFICIENCY IN INDIVIDUAL FARMS UNITED IN FRUIT-GROWING MANUFACTURERS' GROUP

Abstract. The research covered 10 farms united in fruit-growing manufacturers' group. Average arable land area in the examined farms reached 7.71 ha. In the scope of this work, the researchers chose to determine management efficiency on the basis of direct surplus index and gross end production index. Obtained results proved that, on average per 1 ha of arable land (AL), the value of acquired direct surplus in each of the examined farms exceeded 10 thousand PLN. On average, there was 0.03 thousand PLN of gross end production per one man-hour. Possessed stock of machines corresponded to the orientation of carried out agricultural production.

Key words: manufacturers' group, farm, direct surplus, gross end production, fruit-growing production

Adres do korespondencji:

Anna Szelaĝ-Sikora; e-mail: Anna.Szelaĝ-Sikora@ur.krakow.pl
Instytut Inżynierii Rolniczej i Informatyki
Uniwersytet Rolniczy w Krakowie
ul. Balicka 116B
30-149 Kraków